

Outi Klemetti —Talvinen
AIKUISKOULUTTAJAN ARJEN ESTEETTÖMYYS JA SIIHEN
LIITTYVÄ HILJAINEN TIETÄMYS

Hyvinvointiteknologian koulutusohjelma
2013

AIKUISKOULUTTAJAN ARJEN ESTEETTÖMYYS JA SIIHEN LIITTYVÄ HILJAINEN TIETÄMYS

Klemetti–Talvinen, Outi
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Hyvinvointiteknologian koulutusohjelma
Joulukuu 2013
Ohjaaja: Sirkka, Andrew
Sivumäärä: 36

Asiasanat: aikuiskoulutus, esteettömyys, hiljainen tietämys, wiki, diskurssianalyysi.

Opinnäytetyön aiheena oli aikuiskouluttajan arjen esteettömyys ja siihen liittyvä hiljainen tietämys. Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia, miten kouluttajat ymmärtävät työskentelynsä esteettömyyden sekä millaiset tekijät hankaloittavat kouluttajan työskentelyn esteettömyyttä. Lisäksi tavoitteena oli löytää kehittämistoimenpiteitä esteettömyyden edistämiseksi. Tutkimuksen aikana oli tarkoitus testata Wiki –verkkoympäristön soveltuvuutta hiljaisen tietämyksen välittämiseen ja työskentelyn esteettömyyden edistämiseen koulutusorganisaatiossa.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin diskurssianalyysia. Tutkimuksen kohderyhmänä oli Tampereen aikuiskoulutuskeskuksen kouluttajat. Tutkimusaineisto kerättiin organisaation sisäisessä wiki –verkkoympäristössä. Tutkimusinterventio käsitti neljä tutkimuskysymyksistä johdettua tulkintakysymystä. Keräämisen jälkeen tutkimusaineisto teemoitettiin. Seuraavassa vaiheessa teemoista laadittiin käsittekartat merkityssisältöjen tarkentamiseksi. Kolmannessa vaiheessa käsittekartat yhdistettiin teemojen merkityssisältöjen syventämiseksi.

Tutkimusorganisaation kouluttajien työskentelyn esteettömyys rakentuu viidestä tukinnallisesta repertuaarista, joita olivat osaamisen arvostus, luottamus, uudistuminen, riittävät resurssit ja itsenäisyys. Tutkimuksen mukaan kouluttajan työn esteettömyyttä hankaloittavia tekijöitä olivat tiedon hankala saatavuus, luottamuksen puute, organisaation toimintasuunnitelman sisäinen heikko tuntemus. Muita työskentelyn esteettömyyttä hankaloittavia tekijöitä tutkimuksen mukaan olivat hiljaisen tietämyksen heikko hyödyntäminen, fyysisten opetustilojen toimimattomuus esim. maakuntakoulutuksissa sekä avoimen vuorovaikutuksen puutteellisuus. Tutkimuksen diskurkseista esiin nousi muutamia ideoita työskentelyn esteettömyyden kehittämiseksi. Tällaisena esteettömyyttä edistävänä tekijänä nähtiin avoimuuden lisääminen tiedollisesti ja vuorovaikutuksellisesti kuten luomalla yhteinen tietovaranto ja järjestämällä säännöllisiä keskustelevien osastopalavereita.

Tutkimuksen perusteella voidaan tehdä johtopäätös, että kouluttajan työskentelyn esteettömyyttä edistämään kaivataan avointa tiedon jakamista. Kuitenkaan tutkimuksen aikaan ei esitetty konkreettisia kehittämistoimenpiteitä avoimuuden lisäämiseksi. Tutkimustulos tiedon jakamisen vaikeudesta on samansuuntainen aiempien tutkimustulosten kanssa. Tämä tutkimus hyödyttää tutkimusorganisaation kaltaisten asiantuntijaorganisaatioiden sisäistä kehittämistä.

ACCESSIBILITY, OBSTACLE-FREE WORKING AND RELATED TACIT KNOWLEDGE IN ADULT EDUCATOR'S WORK

Klemetti–Talvinen, Outi
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Welfare Technology
December 2013
Supervisor: Sirkka, Andrew
Number of pages: 36

Keywords: adult education, accessibility, tacit knowledge, wiki, discourse analysis

The theme of this master's thesis study was accessibility and obstacle-free working in adult educator's everyday work and associated tacit knowledge. The aim of the study was to investigate how teachers understand the concept of accessibility, and the factors that have impact on the work accessibility. Furthermore, the aim was to find out possible needs and means of development to improve accessibility in adult educator's work. During and by means of this study, wiki network's compatibility in transferring tacit knowledge and efforts to promote the availability of the training organisation were tested.

Discourse analysis was used as research method in this study. The target group was educators at Tampere Adult Education Centre. The data was collected by in-house wiki network. The study intervention was based on four thematic questions derived from the set research questions. The collected data was analysed by drawing concept maps in order to clarify and categorise the contents. In the third phase, the concept maps were combined in order to deepen the understanding about the importance and meanings expressed in the data contents.

The accessibility of educators work in the target organisation was built up by five interpretative repertoires: valuation of competences and skills, trust, innovation and renewal, adequacy of resources, and independence. Based on the findings, the factors complicating adult educator's work were difficulties in accessing information, lack of trust, and poor familiarity of the organisation's action plan. Other factors impeding work accessibility were poor engagement of employers' tacit knowledge, shortages in physical facilities esp. regarding wider regional education, as well as lack of open and reciprocal communication and interaction. Some development needs emerged from the discourses to improve the accessibility, like: increasing cognitive and communicative transparency e.g. by creating a common information structure and by organising dialogic meetings to discuss and share in regular basis.

Based on this study, it could be concluded that the accessibility in adult educator's work could be improved mostly by increasing open sharing of information. However, no concrete actions were presented to improve the transparency. The research finding related to the difficulty of sharing information is in line with those of previous studies. In general, this study obtained information beneficial in the internal development of organisation alike the target organisation in this study.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS	7
3 TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLINEN VIITEKEHYS.....	8
3.1 Aikuiskoulutus ja aikuiskouluttajan työ	8
3.2 Arjen esteettömyys aikuiskouluttajan työssä.....	9
3.2 Hiljainen tietämys aikuiskouluttajan työssä.....	10
3.4 Tutkijan esiymmärrys ja hypoteesit.....	12
4 TUTKIMUKSEN DISKURSSIANALYYTTINEN VIITEKEHYS	14
4.1 Diskurssiivinen lähestymistapa	14
4.2 Kieli sosiaalisena toimintana.....	17
4.3 Diskurssit ja niiden merkityksellisyys	17
4.4 Konteksti diskurssissa	18
4.5 Diskurssin intertekstuaalisuus	19
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	20
5.1 Tutkimuskysymykset	20
5.2 Tutkimuksen kohde ja aineiston koonti	21
5.3 Aineiston analysointi.....	22
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	23
6.1 Esteettömyyden käsite aikuiskouluttajan työssä	23
6.2 Työskentelyn esteettömyys	24
6.3 Subjektipositiot	27
6.4 Enonsiaatio aineistossa.....	29
7 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	31
8 POHDINTA	34

LÄHTEET

1 JOHDANTO

Yhteiskunnan muutokset ja teknologian huikea kehitys ovat johtaneet siihen, että yhteiskunnassamme liikkuu jatkuvasti valtava määrä informaatiota. Asiantuntijuus ja henkilöstön osaaminen ovat tulleet yhä tärkeämmiksi tekijöiksi organisaatioiden toimintastrategioissa. Organisaatioiden tulee jatkuvasti miettiä kuinka työyhteisöissä kyettäisiin ylläpitämään henkilöstön osaamista, välittämään tietoa ja ymmärtämään muiden näkökulmia. Tämä edellyttää organisaatioissa asennemuutosta osaamisen yhdistämiseen ja jakamiseen uuden tiedon tuottamiseksi. Tampereen aikuiskoulutuskeskuksessa toteutettiin organisaatiomuutos lokakuussa 2012. Muutoksen eräänä tavoitteena on organisaation sisällä tapahtuvan tiedon ja taidon joustavampi liikkuvuus yli toimialojen rajojen, jotta kykenisimme vastaamaan toimintaympäristömme muuttuneiden olosuhteiden asettamiin vaatimuksiin.

Ammatillisessa aikuiskoulutuskeskuksessa työskentelevä kouluttaja toimii hyvin monenlaisissa rooleissa, joihin liittyy erilaisia osaamisen vaatimuksia. Tällaisia rooleja voivat olla substanssiosaajan, oppimisen asiantuntijan ja pedagogin, työn tutkijan, ohjaajan, oppimisympäristöjen luoja, monitaiturin, yhteyksien luoja, kouluttajan, markkinoijan, yrittäjän sekä konsultin roolit. Kouluttajan tulee hallita sekä tietotekniset että medianlukutaidot ja olla verkkopedagogiikan tuntija. Kouluttajan työskentelee yhä useammin tiimin jäsenenä. Kouluttajalta edellytetään myös aiempaa enemmän erilaisten kulttuurien tuntemusta. Näissä rooleissa toimimisessa edellytettävän tiedon täydellinen hallitseminen on tullut mahdottomaksi. Kouluttajan tai asiantuntijan tietoihin, taitoihin ja osaamiseen liittyy jatkuva päivittämisen paine. Tämä voi olla tekijä, joka hankaloittaa kouluttajan arjen sujuvuutta ja työn esteetöntä toteuttamista.

Esteettömyys liitetään usein fyysisen toimintaympäristön esteettömyyteen. Sitä voidaan myös tarkastella laajemmasta näkökulmasta, jolloin se on mahdollista nähdä fyysisenä, psyykkisenä, sosiaalisena, kulttuurisena ja kielellisenä esteettömyytenä, yhdenvertaisuutena ja tasa-arvona, turvallisuutena ja yhteisöllisyytenä sekä hyvinvointina ja erilaisten palveluiden saavutettavuutena. Arkielämässä esteettömyyttä on joustava ja motivoiva ympäristö, jonne on helppo tulla ja jossa on helppo toimia. Hyvinvointipalveluissa kuten terveys-, sosiaali- ja koulutuspalveluissa esteettömyyttä olisi mielekästä tarkastella mahdollisimman laaja-alaisesti, koska jokainen palvelun osa-ala vaikuttaa esteettömyyden kokemuksen syntymiseen palvelunkäyttäjälle.

Kouluttajan arjen työskentelyä kuvastaa monesti pirstaleisuus johtuen päivittäin esiintyvien roolien runsaudesta. Kouluttaja työhön ei ole olemassa valmiita sosiaalisen hallinnan malleja. Nämä mallit syntyvät monesti käytännön kokemuksen kautta. Työskentelyä pirstaloivat tekijät aikaan saavat usein keskustelua työyhteisön sisällä. Keskustelujen perusteella syntyi ajatus, löytyisikö organisaatiosta sellaista hiljaista tietämystä, joka olisi siirrettävissä yhteisölliseksi tietämykseksi sekä lisäisi henkilöstön sosiaalisen hallinnan malleja. Pystyttäisiinkö rakentamaan sellaista esteettömyyttä, joka mahdollistaisi (to enable) pirstaloituneen työn hallinnan. Toisin sanoen voitaisiinko työn häiriöttömyys tai sujuvuus nähdä työn esteettömyytenä?

Monissa oppilaitoksissa on laadittu opiskelijoihin ja opiskeluun liittyviä esteettömyysohjelmia. Toisaalta voitaisiin olettaa kouluttajan työskentelyn esteettömyyden heijastuvan myös opiskelijoiden opiskelun esteettömyyteen. Panostuksella työskentelyn esteettömyyteen voitaisiin vaikuttaa kouluttajan työhyvinvoinnin kokemuksiin ja sitä kautta opiskelijan opinnoissa onnistumiseen. Ammatillisessa koulutuksessa tällä onnistuneella heijastevaikutuksella voidaan aikaan saada myös yhteiskunnallisia hyötyjä esimerkiksi opiskelujen keskeyttämisen ehkäisynä.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS

Tampereen Aikuiskoulutuskeskuksen henkilöstö kouluttaa vuosittain noin 15 000 aikuisopiskelijaa työvoimapolitiittisissa, oppisopimus- tai omaehtoisissa koulutuksissa. Opiskelijat ovat opiskelu- ja työkokemustaltaan hyvin heterogeenisiä.

Aikuiskouluttajana toimivalta opettajalta edellytetään koulutusalan vankkaa työelämäkokemusta sekä pedagogista osaamista. Yhteiskunnallisella tasolla, työmarkkinoilla ja oppimisympäristöissä tapahtuu jatkuvasti muutoksia. Tämä asettaa uusia vaatimuksia aikuiskouluttajan osaamiselle. Tämä tutkimus tarkastelee ammatillisessa aikuiskoulutuksessa työskenteleviä kouluttajien osaamiseen liittyvää tietämystä ja sen merkitystä työskentelyn esteettömyyteen.

Tampereen Aikuiskoulutuskeskuksessa (myöhemmin TAKK) työskentelee noin 290 henkilöä, joista suurin osa toimii kouluttajina. Kouluttajien tukena toimii erilaista hallinto- ja tukipalveluiden henkilöstöä. Lokakuussa 2012 TAKK:ssa toteutettiin organisaatiomuutos. Organisaatiomuutoksen eräänä tavoitteena on organisaation sisällä tapahtuvan tiedon ja taidon joustavampi liikkuvuus yli toimialojen rajojen. Kiinnostus tutkimukseen heräsi omakohtaisista kokemuksista aikuiskouluttajana. Työskentelyn esteettömyyttä ei suoranaisesti ole tutkittu. Esteettömyys -käsite olisi mahdollisesti sovellettavissa myös työelämään liittyen työn aiheuttaman fyysiseen tai psyykkis-sosiaaliseen kuormittumisen hallintaan. Koli (2005) on tutkinut ammattiopettajien työtoiminnan häiriöitä ja työn ristiriitaisia toiminnan logiikoita.

Kolin (2005) mukaan vallitseva työhyvinvointitutkimus on tarkastelussaan keskittynyt työn ja työntekijän väliseen yhteensopivuuteen tai –sopimattomuuteen. Lähestymistapa, jossa työtä tarkasteltaisiin yhteisenä toimintana, on jäänyt vähäiselle huomiolle. Työssä tapahtuneet muutokset synnyttävät monesti häiriötilanteita ja katkoksia, jotka aiheuttavat harmia ja hankaluutta kouluttajalle. Tässä tutkimuksessa pyritään tarkastelemaan työtä yhteisenä toimintana diskurssien kautta.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää millaisista tekijöistä TAKKn kouluttajat ko-
kevat oman työnsä esteettömyyden rakentuvan. Ensimmäisenä tavoitteena on selvit-
tää miten kouluttajat ymmärtävät työskentelynsä esteettömyyden. Toisena tavoittee-
na on selvittää kouluttajan työskentelyn esteettömyyttä hankaloittavia tekijöitä sekä
löytää niihin kehittämistoimenpiteitä mahdollisesti esiin nousevan hiljaisen tietämyk-
sen avulla. Tutkimukseen liittyvä aineistonkeruu tapahtuu organisaation Wiki -
verkkoympäristössä. Tutkimuksen aikana on tarkoitus myös testata Wiki –
verkkoympäristön soveltuvuutta hiljaisen tietämyksen välittämiseen ja työskentelyn
esteettömyyden edistämiseen koulutusorganisaatiossa.

3 TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLINEN VIITEKEHYS

Teknologian huikea kehitys on johtanut siihen, että yhteiskunnassamme liikkuu jat-
kuvasti valtava määrä informaatiota. Tiedon täydellinen hallitseminen on mahdoton-
ta. Samanaikaisesti yksittäisen kouluttajan tai asiantuntijan tietoihin, taitoihin ja
osaamiseen liittyy jatkuva päivittämisen paine. Tulevaisuudessa on yhä tärkeämpää
miettiä, kuinka työyhteisöissä kyettäisiin suhteuttamaan osaamista toisiinsa, välittä-
mään tietoa ja ymmärtämään muiden näkökulmia. Tämä vaatii meiltä asennemuutos-
ta osaamisen yhdistämiseen ja jakamiseen uuden tiedon tuottamiseksi. Tässä tutki-
muksessa pyrin tarkastelemaan aikuiskouluttajan arjen esteettömyyden rakentumis-
taoman organisaationi sisällä olevan tietämyksen kautta.

3.1 Aikuiskoulutus ja aikuiskouluttajan työ

Aikuiskoulutuksella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa parlamentaarisen aikuiskoulu-
tustyöryhmän mietinnön mukaista aikuiskoulutuksen kenttää, joka on jaettavissa
koulutusmuodoittain joko tutkintotavoitteiseen tai ei-tutkintotavoitteiseen aikuiskou-

lutukseen tai toisaalta organisaatiomuodon mukaisesti omaehtoiseen aikuiskoulutukseen, työvoimapoliittiseen aikuiskoulutukseen tai henkilöstökoulutukseen.

Tutkintotavoitteinen aikuiskoulutus on jaettavissa tutkintoon johtavaan koulutukseen, avoimeen tutkinnon osista koostuvaan koulutukseen ja näyttötutkintoon valmentavaan koulutukseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2002.)

Luukkainen (2004) on väitöskirjassaan tutkinut opettajan työn muutosta. Hän kuvaa opettajan työtä laaja-alaiseksi. Opettajan ensisijainen tehtävä on kouluttaa. Nykyisin opettaja ei voi pidättäytyä ainoastaan opettamiseen, vaan hän joutuu toimimaan myyntimiehenä, konsulttina, yrittäjänä, ohjaajana, sosiaalityöntekijänä, perheterapeutina. On kuitenkin hyvä muistaa, että kaikki edellä mainitut tehtävät palvelevat opetustyötä. Opettajan työ muuttuu koko ajan niin sisällöllisesti kuin toimintatavoiltaan ja –ympäristöiltään.

Jokinen (2002) väitöskirjassaan kuvaa ammatillisessa aikuiskoulutuskeskuksessa työskentelevän opettajan osaamiseen liittyviä vaatimuksia. Jokisen mukaan opettaja on vankka substanssiosaaja, oppimisen asiantuntija ja pedagogi, oman työnsä tutkija, ohjaaja, oppimisympäristöjen luoja, monitaituri, yhteyksien luoja, kouluttaja, markkinoija sekä konsultti. Opettajan tulee hallita niin tietotekniset kuin medianlukutaidot sekä olla verkkopedagogiikan tuntija. Opettajan työ on yhä enenevässä määrin tiimityötä ja vaatii erilaisten kulttuurien tuntemusta. Jokinen myös hahmottaa opettajuuden suuntautuvan kohti yrittäjämäistä toimintaa.

3.2 Arjen esteettömyys aikuiskouluttajan työssä

Esteettömyys liitetään monesti fyysisen, rakennetun ympäristön esteettömyyteen. Esteettömyys tulisi kuitenkin nähdä laajempänä kokonaisuutena, jolloin tarkoitetaan kaikkien kansalaisten sujuvaa osallistumista työntekoon, harrastuksiin, kulttuuriin ja opiskeluun. Esteettömyys voi kohdistua palvelujen saatavuuteen, välineiden käytettävyyteen, tiedon ymmärrettävyyteen ja mahdollisuuteen osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Saavutettavuuden käsitettä käytetään usein esteettömyyden

synonyymina, kun tarkoitetaan tuotteiden tai palveluiden esteettömyyttä. (Pesola 2009.)

Työskentelyn esteettömyyttä ei suoranaisesti ole tutkittu. Esteettömyys -käsite olisi mahdollisesti sovellettavissa myös työelämään liittyen työn aiheuttaman fyysiseen tai psyykkis-sosiaaliseen kuormittumisen hallintaan. Koli (2005) on tutkinut ammattiopettajien työtoiminnan häiriöitä ja työn ristiriitaisia toiminnan logiikoita.

Kolin (2005) mukaan vallitseva työhyvinvointitutkimus on tarkastelussaan keskittynyt työn ja työntekijän väliseen yhteensopivuuteen tai –sopimattomuuteen. Lähestymistapa, jossa työtä tarkasteltaisiin yhteisenä toimintana, on jäänyt vähäiselle huomiolle. Työssä tapahtuneet muutokset synnyttävät monesti häiriötilanteita ja katkoksia, jotka aiheuttavat harmia ja hankaluutta kouluttajalle. Tässä tutkimuksessa pyritään tarkastelemaan työtä yhteisenä toimintana diskurssien kautta.

Kouluttajan työn perusta on ihmisten välinen vuorovaikutus. Sosiaaliselle vuorovaikutukselle pohjautuville työprosesseille on mahdotonta kirjoittaa valmiista muotoa johtuen tilanteiden ennakoimattomuudesta. Kouluttajilla ei ole olemassa vakiintunutta välineistöä ongelmatilanteiden järjestelmälliseen erittelyyn ja ratkaisemiseen toisin kuin esimerkiksi teollisuudessa toimivilla. (Koli 2005.)

Esteettömyyttä tarkastellaan tässä työssä kouluttajan arjen työssä esiintyvien häiriöiden sosiaalisen hallinnan keinojen lisääntymisenä. Tarkoitus on toimijoiden diskursseja analysoimalla selvittää, löytyykö heiltä sellaista hiljaista tietämystä, joka lisäisi heidän sosiaalisen hallinnan keinojaan. Pystytäisiinkö niillä rakentamaan sellaista esteettömyyttä, joka mahdollistaisi (to enable) pirstaloituneen työn hallinnan. Toisin sanoen voidaanko työn häiriöttömyys tai sujuvuus nähdä työn esteettömyytenä?

3.3 Hiljainen tietämys aikuiskouluttajan työssä

Hiljaista tietoa on tutkittu jo useita vuosia. Se määritellään usein yksilön henkilökohtaiseksi ja abstraktiksi tiedoksi. Hiljainen tieto on läsnä jokapäiväisessä arjessa ja

työssä erilaisissa yhteyksissä ja siksi sen identifiointia pidetään hankalana. (Virtainlahti 2009.)

Haldin—Herrgård (2004) on kuvannut väitöskirjassaan hiljaiseen tietoon liittyviä ominaispiirteitä, joita ovat intuitio, yksilön taidot ja näkemykset, tieto-taito, uskomukset, mentaalimallit ja käytännön älykkyys. Hiljainen tieto nähdään henkilökohtaisena, abstraktina, käytännöllisenä tietona, joka on saavutettu kokemuksen kautta. Hiljainen tieto on hyvin tärkeä osa asiantuntijuutta. Opetus- ja koulutustyö ovat hyvin vahvoja asiantuntija-ammatteja. Niihin liittyvää hiljaista tietoa on myös tutkittu jonkin verran.

Toom (2008) on tutkinut opettajan työhön liittyvää pedagogista hiljaista tietämystä. Hänen mukaansa hiljainen tietämys ilmenee opettajan toiminnassa suhteessa opetuksen sisällölliseen hallintaan, opettajan pedagogisiin taitoihin sekä didaktiiviseen osaamiseen. Pedagogisilla taidoilla Toom tarkoittaa konkreettiseen opettamistoimintaan liittyviä opettajan tapoja ja tottumuksia sekä opettajan tahdikkautta. Didaktiikalla hän tarkoittaa oppimista tukevien oppimisympäristöjen ja edellytysten luomiseen liittyvää hiljaista tietämystä.

Tässä tutkimuksessa aikuiskouluttajan työhön liittyvää hiljaista tietoa tarkastellaan hiljaisen tietämyksen näkökulmasta. Tietoa voidaan pitää lopullisena ja muuttumattomana valmiina pakettina. Tietämys nähdään enemmän tilannesidonnaisena ja muuntuvana. Tietämiseen voidaan liittää merkityksiä. Kykenemme huomaamaan asioiden ja ilmiöiden eroja tekemiemme havaintojen ja olemassa olevan kokemuksemme pohjalta. Tietäminen näkyy kiinnostuksena tekemiämme havaintoja kohtaan sekä niiden reflektointiin ja vaalimiseen. Tietäminen on liitettävissä kieleen ja sen kautta tapahtuvaan tiedon uusintamiseen ja muovaamiseen. Tietäminen mahdollistaa meille tulevaisuuden muokkaamisen. (Virtainlahti 2009.)

Tämä tutkimuksen tarkoitus on tarkastella diskurssianalyysin näkökulmasta ammatillisessa aikuiskoulutuksessa työskentelevien kouluttajien työskentelyn esteettömyyden rakentumista ja hiljaisen tiedon merkitystä siinä.

3.4 Tutkijan esiymmärrys ja hypoteesit

Yksilö toimii päivittäin luontaisen ymmärryksen varassa. Tämä luontainen ymmärrys on kehittynyt yksilölle sen yhteisön mukaisesti, jossa hän on kasvanut ja kasvatettu. Hermeneuttinen kirjallisuus nimeää luontaisen ymmärryksen esiymmärrykseksi. Tutkimusta tehtäessä, sillä tarkoitetaan tutkijan omaksumia tapoja ymmärtää tutkimuksensa kohde jonkinlaisena jo ennen tutkimusta. Tutkittavan kohteen merkitysmailma on tutkijalle jollakin lailla tuttu ennen tutkimuksen aloittamista, koska tutkija elää samassa kulttuuripiirissä tutkimuskohteen kanssa. Yhteisön jäsenille kehittyy yhteisiä piirteitä ja merkityksiä ja näin ollen tutkija aina osa jonkin yhteisön yhteisten merkitysten perinnettä. Tätä esituttuutta voitaisiin kuitenkin pitää merkitysten ymmärtämisen edellytyksenä. Näin ollen tutkimuksen tavoitteen määrittely voisi kohdentua pyrkimykseen tehdä jo tunnettua tiedetyksi. (Laine 2010.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää aikuiskouluttajien työskentelyn esteettömyyden rakentumista ja siihen liittyvää mahdollista hiljaista tietämystä. Näin ollen tutkimuksen pyrkimyksenä voidaan nähdä olevan työn esteettömyyteen liittyvän hiljaisen tietämyksen tekeminen tiedetyksi.

Tutkijan esiymmärrykseeni vaikuttaa se, että työskentelen tutkimusorganisaation jäsenenä. Tämä esiymmärrys vaikuttaa esimerkiksi tutkimuksen tiedonkeruumenetelmän valintaani. Olen aiemmassa opinnäytetyössäni hyödyntänyt yhteistoiminnallisten menetelmien käyttöä ja käytän niitä myös kouluttajan työssäni. Osallistujien antaman palautteen mukaan yhteistoiminnalliset menetelmät on koettu toimiviksi, mielekkäiksi ja oppimista tukeviksi. Tutkimusorganisaatiossa vallitsevaksi oppimiskäsitteeksi on määritelty sosiokonstruktiivinen oppimiskäsitys, joka painottaa yhteistoiminnallista ja yhteisöllistä oppimista. Tämä määritelmä tukisi aiheen valintaani. Alkuperäinen suunnitelmani oli käyttää yhteistoiminnallista aineiston keruumenetelmää (Learning cafe), mutta tiedostaen vastaajien perustehtävästä irrottautumiseen liittyvät ajalliset ja taloudelliset resurssivaikkeudet päädyn aineiston keräämiseen wiki-verkkoympäristön kautta.

Esiymmärrykseeni vaikuttaa tieto tutkimuksen toteutuksen aikana organisaatiossa toteutetusta organisaatiomuutoksesta ja sen vaikutuksista. Organisaation strategiaan

on linjattu tavoite henkilöstön tietämyksen ja osaamisen tehokkaammasta siirrosta saumattomasti yli toimi- ja koulutusalojen rajojen. Tämä strateginen linjaus tukisi tutkimusaiheen valintaani. Meneillään ollut muutostilanne synnytti hypoteesin aineiston saamisen vaikeutumisesta ja osallistumisaktiivisuuden laskusta. Hypoteesin syntyyn vaikuttaa myös aiempi tietämykseni ja kokemukseni asiantuntijan tehtävissä työskentelevien haluttomuudesta tietämyksen jakamiseen, johon myös Polo (2004) tutkimuksessaan viittaa. Tutkimusaineiston saamisen vaikeutumiseen ja osallistumisaktiivisuuden alhaisuuteen voin varautua tutkimusmenetelmän valinnallani. Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä mahdollistaa tietynlaisen joustavuuden tutkimuksen edetessä muuttaa tai muokata alkuperäisen tutkimussuunnitelman mukaista tutkimustoimintaa.

Jäsenyyteni tutkimuksen kohteena olevassa organisaatiossa synnyttää hypoteesin diskurssiin aktiivisesti ja passiivisesti osallistuvista henkilöistä. Tämä aktiivisuus ero eri koulutusalojen välillä on ilmennyt erilaisissa työyhteisön sisäisissä toimintayhteyksissä. Huolimatta tästä hypoteesista kohdensin aineiston keruun kaikille koulutusorganisaation kouluttajille, joita yhteensä on 187 henkilöä.

Laineen (2010) mukaan tutkijan tulee suhtautua tutkimukseensa kriittisesti ja kyseenalaistaen. Riittävä etäisyyden ottaminen spontaaneihin omiin tulkintoihin laajentaa tutkijan perspektiiviä kohteen tarkasteluun. Tutkimuksen tulisikin alkaa spontaanin ymmärryksen kyseenalaistamisella. Lisäksi tutkijan tulisi kyetä tiedostamaan tutkimuskohdetta ennalta selittävien teoreettisten mallien olemassaolo. Näitä malleja ei ole tarkoitus pois sulkea, vaan hyödyntää niitä aineiston analysoinnin jälkeen kriittisinä näkökulmina tutkijan omia tulkintoja niihin peilaten.

4 TUTKIMUKSEN DISKURSSIANALYYTTINEN VIITEKEHYS

4.1 Diskurssiivinen lähestymistapa

Diskurssianalyysi on tutkimussuuntaus, jonka tutkimuskohteena on teksti ja puhe tai kielenkäyttö erilaisista näkökulmista tarkasteluna. Diskurssilla tarkoitetaan tapahtumien, diskursiivista esitystä eli esitystapaa. (Metsämuuronen 2008.) Diskurssianalyyttisen lähestymistavan käyttö on tutkimusmetodina lisääntynyt viime vuosien aikana niin kielitieteen kuin yhteiskuntatieteiden alueilla. Erityisesti sitä on ryhdytty hyödyntämään johtamisen tutkimuksessa. Willman (2001) pitää eräänä syynä diskurssien ja kielenkäytön tutkimuksen saamaan lisääntyneeseen kiinnostukseen yhteiskunnallisia ja kulttuurisia muutoksia, jotka ovat lisänneet epävarmuutta yhteiskunnassamme. Epävarmuus osaltaan johtaa tarpeeseen sosiaalisten ilmiöiden tulkinnallisesta ymmärtämisestä.

Kulttuurinen muutos on johtanut siihen, että päivittäin kohtaamme valtavan määrän informaatiota eri muodoissa. Nykyihminen ei välttämättä enää halua tietää pelkkää tieteellistä totuutta, vaan häntä kiinnostaa enemmänkin kuinka tuo totuus on tuotettu. Ja näin ollen diskurssianalyyttinen lähestymistapa tarkastella totuutta, on saanut aiempaa laajemman kiinnostuksen osakseen. (Willman 2001.)

Jokinen, Juhila & Suoninen (2004) määrittelevät diskurssianalyysin tutkimukseksi, jonka kohteena on kielenkäyttö ja muu merkitysvälitteinen toiminta. Analysointi kohdistuu yksityiskohtaisesti siihen, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisen sosiaalisten käytäntöjen kautta. Diskurssianalyysi ei ole selkeä ja tarkkarajainen tutkimusmenetelmä. Sitä voidaan pitää väljänä teoreettisena ja metodologisena viitekehyksenä, joka kuitenkin on hyödynnettävissä monenlaisten asioiden ja ilmiöiden tutkimiseen. (Siltaoja & Vehkaperä 2011; Metsämuuronen 2003; Pietikäinen & Mäntynen 2009.)

Diskurssitutkimuksessa on hahmotettavissa useita suuntauksia. Tekstuaalinen suuntaus tarkastelee diskurssia tuotteena, irrallisena kielellisenä kokonaisuutena. Kognitiivinen näkökulma näkee diskurssin mentaalisenä prosessointina. Edellä esitetyt suuntaukset edustavat kielitieteen formaalista kielikäsitystä. Funktionaalisen kielikäsitksen mukaisesti interaktionaalinen suuntaus tarkastelee vuorovaikutusta tilannesidonnaisesti osallistujien ehdoilla. Konstruktionaalinen suuntaus näkee diskurssin osana suurempaa sosiaalista kontekstia. (Luukka 2008.)

Diskurssitutkimukselle ominaista on sen käynnistyminen jonkin arkisen havainnon tai kokemuksen aikaan saamana (Pietikäinen & Mäntynen 2009). Idea tähän tutkimukseen syntyi kollegoiden kanssa käytyjen keskusteluiden ja pohdintojen perusteella. Monesti keskustelujen yhteydessä esiin nousi erilaisia toistuvia työtoiminnan häiriöitä, jotka hankaloittavat normaalia työn etenemistä. Samankaltaiset häiriötilanteet nousivat yhä uudelleen keskusteluaiheiksi. Kiinnostuin, olisiko normaalin kahvipöytäkeskustelun taustalla oleva tietämys mahdollisesti siirrettävissä yhteisöllisen ja kollegiaalisen tietämyksen tasolle jotakin kautta.

Diskurssianalyysin tarkoitus on rakentaa kuvauksia, kuinka sosiaalinen todellisuus on rakentunut sekä miten sitä alati uudistetaan ja on mahdollista siirtää. Diskurssianalyysissä sosiaalinen todellisuus on sekä analyysin kohde että synnytetty tuote. (Jokinen, ym. 2004.) Tässä työssä diskurssianalyysin avulla tutkitaan miten esteettömyys kielessä tuotetaan sekä millaisia merkityksiä siihen liitetään. Näin ollen arjen esteettömyys on analyysin kohde aikuiskouluttajan työn näkökulmasta. Sitä voidaan pitää myös tuotteena, koska kouluttajien diskurssien pohjalta on myös mahdollista saada laajempi kuvaus esteettömyydestä aikuiskouluttajan arjen työssä riippuen aineiston laajuudesta.

Siltaojan ym. (2011) mukaan tutkijan tulisi aina määritellä mitä tarkoittaa diskurssianalyysillä ja diskurssikäsitteellä. Tässä diskurssianalyysissä pyrin tarkastelemaan aikuiskouluttajan arjen esteettömyyteen kohdistuvaa diskurssia konstruktiivisen näkökulman kautta. Konstruktiivisessa näkökulmassa diskurssi nähdään olennaisena osana yhteisöjen toimintaa, joka rakentaa niitä sekä niiden ominaisia tapoja hahmottaa maailmaa (Luukka 2008). Tarkoitukseni on selvittää, miten esteettömyydestä keskustellaan ja millaisia merkityksiä esteettömyydelle luodaan kielen avulla. Sosi-

aalinen konstruktionismi näkee tiedon ja käsitykset yhteisön omaisuutena. Yhteisön jäseniä oletetaan ohjaavan samankaltaisten arvojen, uskomusten ja toimintatapojen, jotka muovaavat yhteisiä puhetapoja ja normeja. Yhteisön viestintätilanteet sosialisoivat jäsenensä edellä tekijöihin ja niiden tuntemus on edellytys yhteisöön kuulumiseen. Tämä diskurssitietoisuus ohjaa yhteisönjäseniä mistä asioista ja millä tavalla sopii keskustella. (Luukka 2008.)

Diskurssitutkimuksen käytön lisääntyttyä on diskurssin käsite laajentunut ja epämääräistynyt. Kielitieteessä sillä voidaan tarkoittaa kielenkäyttöä, kirjoitettujen tekstien, keskustelujen tai kokonaisten viestintätapahtumien tutkimusta tai pelkästään tiettyä suppeaa kielellistä kuvaustapaa. Suomalainen yhteiskunnallinen kirjallisuus määrittelee diskurssin verrattain eheäksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemiksi, joka rakentuu sosiaalisissa käytännöissä ja samanaikaisesti rakentaa sosiaalista todellisuutta. (Luukka 2008.)

Diskurssianalyysissä on olemassa erilaisia toisistaan poikkeavia traditioita. Anglo-amerikkalaisessa traditiossa, ns. rationalismissa, tutkijan kiinnostuksen kohteena ovat erilaiset kulttuuria organisoivat lähteet ja niiden yhteisvaikutusten analysointi. Analyysi voi rakentaa vaikuttavuuden struktuuria tai vaikuttavuuden strategioita. tuloksena syntyy diskurssin muodostumisen kuvaus. Ranskalaisessa traditiossa, ns. pragmatismissa, tutkija kuvailee raportissaan ihmisten toiminnasta keräämäänsä tietoa. Analysointi kohdistuu kerätyn kokonaisuuden sisältämän tiedon analysointiin. Tutkija voi yhteistyössä toimijoiden kanssa suunnitella ja toteuttaa kehittämistoimenpiteitä sekä arvioida niiden vaikutuksia toimintaan. Tutkija voi toimia myös ulkopuolisen tutkijan roolissa ja tutkimuskohteena on olemassa oleva toiminta tai sen muuttaminen. Saksalaisen tradition, ns. empirismin, mukaan tutkija kerää jossakin sosiaalisen vuorovaikutuksen kontekstissa tuotettua kielellistä materiaalia aineistokseen. Tutkija pyrkii identifioimaan aineiston sisältämiä kielellisiä merkityksiä. Analyysi tapahtuu kielen sisältämien viestien sisällä tai niiden ehdoilla. (Metsämuuronen 2008.) Tässä tutkimuksessa tutkija lähestyy aineistoa saksalaisen tradition, empirismin, mukaisesti.

4.2 Kieli sosiaalisena toimintana

Kieli on oleellinen osa inhimillistä toimintaa ja nivoo meidät yhteisön jäseneksi. Sen avulla rakennamme todellisuuttamme. Formaalin kielitiede kuvaa kielen abstraktia muotojärjestelmää ja sen osien välisiä suhteita. Tutkimuskohteena on kielen koodi ja rakenne autonomisena systeeminä. Funktionaalisen lähestymistavan tavoitteena on selvittää, miten kieli toimii sosiaalisen vuorovaikutuksen välineenä. Tällöin tutkimuskohteena on kielenkäyttö ja kieli sosiaalisena ilmiönä. Kieli ei järjestäydy ainoastaan kieliopin mukaisesti, vaan sen järjestäytymistavat ovat sosiaaliin ja kulttuurisidonnaisiin normeihin, sääntöihin ja arvoihin sidottuja. Sanat eivät ole yksiselitteisiä, vaan niillä voi olla monia merkityksiä riippuen ihmisistä ja tilanteista. Kieli voidaan nähdä kuitenkin notkeana ja monikäyttöisenä resurssina, joka toimii kielenkäyttäjälle sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistavana tai rajoittavana tekijänä kontekstista riippuen. (Pietikäinen ym. 2009, Metsämuuronen 2008, Luukka 2008.)

4.3 Diskurssit ja niiden merkityksellisyys

Diskurssit muodostuvat kielen välittäminä puhuttaessa tai kirjoitettaessa. Tekstiä voidaan pitää diskurssin konkretisoitumana, ”diskurssiivisenä” yksikkönä. Diskurssiksi voidaan määritellä lausetta laajempi kokonaisuus, jonka rakenteet ovat analysoitavissa samojen periaatteiden mukaisesti kuin kieliopillisetkin rakenteet. Formalistinen kielitiede näkee kielen mentaalisen suhteellisen pysyvänä koodijärjestelmänä. Funktionaalisen taustaoletuksen mukaan diskurssi ei ole vain kirjoitettua tai puhuttua tekstiä, vaan sosiaalisentoiminnan muoto tietyssä tilanteessa tai yhteisössä. Se voi olla myös sosiologinen ilmiö, jonka avulla välitetään ja tuotetaan merkityksiä. (Siltaoja ym. 2011, Luukka 2008, Moilanen & Räihä 2010.)

Merkitykset voidaan nähdä viesteinä, joiden lähettäjällä on jokin sanoma, jonka hän haluaa vastaanottajan ymmärtävän. Merkitykset voivat ilmetä tiedostettuina tai piileviä. Tuotettu teksti ei itsessään ole merkityksellinen, vaan tarvitsee ympärilleen muita tekstejä ja vuorovaikutusta saadakseen merkityksen. Merkityksellisyyden syntymiseen vaikuttavat sen tuottajan, lukijan tai tulkitseijan vuorovaikutussuhde. Merkitykset nivoutuvat toisiinsa rakentaen merkitysrakenteita. Näin ollen merkitysten tul-

kinnassa ei ole kyse ainoastaan merkityksenannon selvittämisestä vaan merkitysten verkon hahmottamisesta. (Siltaoja ym. 2011, Luukka 2008, Moilanen & Räihä 2010.)

Tarkastelun kohteena voi olla diskurssi tai tulkintarepertuaari. Diskurssikäsite pohjautuu foucaultilaiseen perinteeseen ja sen tulkitaan olevan kulttuurisesti sangen vaikiintunut kokonaisuus. Diskurssikäsitteen katsotaan soveltuvan paremmin tutkimuksiin, joissa tarkastelun kohteena on ilmiön historiallisuus, valtasuhteiden analysointi tai institutionaalisuus. Diskursseja käytetään kontekstuaalisesti, jolloin ne edustavat tekemistä ja toimintaa. (Jokinen ym. 2004, Siltaoja ym. 2011.)

Tulkintarepentuaarin avulla on mahdollista syventyä diskurssin sisältöön ja miten sisältö on organisoitu. Tulkintarepentuaarit voivat olla sanojen, käsitteiden tai kuvasten kasaumia, jotka ryhmittyvät metaforien tai kielikuvien ympärille. Rakenteellisesti näitä kasaumia voi kutsua merkityssysteemeiksi, jotka mahdollistavat erilaisia versioita rakentamisen teoista, itsestä ja sosiaalisista rakenteista. Näin ollen ne soveltuvat paremmin yksittäisten keskusteluiden mikrotason analysointiin. (Jokinen ym. 2004, Siltaoja ym. 2011, Moilanen & Räihä 2010.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan aikuiskouluttajan arjen esteettömyyttä rakentavia tulkintarepertuaareja ja niiden muodostamia merkityssysteemejä.

4.4 Konteksti diskurssissa

Eräs diskurssitutkimuksen keskeisiä käsitteitä on konteksti, joka mahdollistaa kielenkäytön analysoinnin ja tulkinnan. Konteksti on monitahoinen käsite ja sillä voidaan viitata pieneen osaan ympäröivää todellisuutta tai suurempaan monitasoisempaan todellisuuden tilaan. Toisin sanoen kontekstilla voidaan tarkoittaa asiansyhteyttä, vuorovaikutustilannetta, toimintaympäristöä tai yhteiskunnallista tilaa. Diskurssitutkimuksessa kontekstilla tarkoitetaan aina kaikkia niitä tekijöitä, joilla on vaikutusta merkityksen muodostumiseen sekä jotka rajaavat tai edistävät sen käyttämistä ja tulkitsemista. (Pietikäinen ym. 2009.)

Funktionaalisen näkökulman mukaan kielen rakenne, merkitys ja käyttö ovat kiinteästi toisiinsa sidoksissa ja näin ollen kieltä ei olisi mielekästä kuvata kontekstistaan

irrallisena. Kielen välityksellä heijastuu ja rakentuu yhteisöjen toimintatapoja. Kielen kautta opimme sosiaalisen kontekstimme arvot, asenteet ja käyttäytymistavat. Kielenkäytön variaatioihin vaikuttavat sen kontekstissa esiintyvät tekijät, kuten millaisesta tilanteesta tai asiasta on kyse, millaiset ovat osallistujien väliset suhteet tai millainen merkitys kielellä on kyseisessä tilanteessa. (Luukka 2008.)

Diskurssintutkimuksessa kontekstiin liittyen tutkijalle keskeinen käsite on tilannekonteksti, joka viittaa johonkin tiettyyn välittömään sosiaalisen tilanteeseen. Tilannekonteksti koostuu välittömän sosiaalisen ja kielellisen toiminnan sekä toimijoiden roolien ulottuvuuksista. Tilannekontekstilla on tärkeä merkitys diskurssintutkimukselle, koska se ei ainoastaan ole tutkimuskohde vaan kielenkäyttöä ja sosiaalista toimintaa kuvaava taso, joka mahdollistaa kielen ja sosiaalisen toiminnan lähemmän tarkastelun. Myös ympäröivä fyysinen ympäristö voi toimia tilannekontekstina. Tässä tutkimuksessa esimerkiksi wiki –verkkoympäristöä voidaan pitää osana tilannekontekstia, koska se asettaa tietyt rajoitukset ja mahdollisuudet sosiaaliselle vuorovaikutukselle. Diskurssintutkijalle tilannekontekstin määrittely toimii apuvälineenä, jonka avulla tutkija voi avata tutkittavaa tilannetta ja sen diskursiivista toimintaa; mitä tilanteessa on mahdollista tai mahdotonta tehdä, millaisia toimijoita tilanteessa muodostuu sekä miten kieli ja muut resurssit tilanteessa toimivat? (Pietikäinen ym. 2009.)

4.5 Diskurssin intertekstuaalisuus

Käsitteenä intertekstuaalisuus pyrkii kuvaamaan kielenkäytön historiallisuutta ja sosiaalisuutta. Intertekstuaalisuus on aina läsnä kielessä sanojen ja ilmausten sijoittuessa uuteen yhteyteen tai tilanteeseen. Tällöin niille syntyy uusi aiemmista poikkeava funktio ja uusia merkityksiä. Diskursseille ominaista on rakentuminen aina edellisille teksteille ja näin intertekstuaalisuus tulee sitoneeksi diskurssintutkimuksen osaksi yhteiskunnan, kulttuurin ja historian tutkimusta. Intertekstuaalisuus haastaa diskurssintutkijan tutkimaan aineistoa, mutta tarkastelemaan myös sen juuria. (Siltaoja ym. 2011; Pietikäinen ym. 2009.)

Tekstin intertekstuaalisuus tulee tässä tutkimuksessa ottaa huomioon erityisesti tutkijan ohjeistaessa toimijoita tekstin tuottamiseen wiki –ympäristössä. Tutkija voi vaikuttaa aineiston intertekstuaalisuuden asteeseen riippuen siitä ohjeistaako hän kirjoittamaan uuden tekstin aiemmin kirjoitettujen yläpuolelle vai niiden perään. Myös sillä, jos tutkija ohjeistaa toimijat lukemaan tietyn määrän aiemmin tuotettuja tekstejä ja kommentoimaan niitä, voidaan vaikuttaa aineiston intertekstuaalisuuteen. (Siltaoja ym. 2011, Luukka 2008, Moilanen & Räihä 2010.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkijan tulee tutkimusta tehdessään pyrkiä toimimaan eettisesti oikein ja hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen, jotta tutkimuksen antamiin tuloksiin voitaisiin luottaa. Hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan tutkijan toiminnan rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustoiminnassaan, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimuksen ja sen tulosten arvioinnissa. Tutkimuksen tulee olla yksityiskohtaisesti suunniteltu, toteutettu ja raportoitu sekä tutkimustoiminnan tulee kokonaisuudessaan täyttää tieteelliselle tiedolle asetetut vaatimukset. (Ronkainen ym. 2011.)

5.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää millaisista tekijöistä TAKKn kouluttajat kokevat oman työnsä esteettömyyden rakentuvan. Tutkimuksen tavoitteina on selvittää, miten kouluttajat ymmärtävät työskentelynsä esteettömyyden sekä mitkä tekijät hankaloittavat työskentelyn esteettömyyttä ja olisiko niihin löydettävissä kehittämistoimenpiteitä hiljaisen tietämyksen avulla.

1. Mitä aikuiskouluttaja käsittää arjen esteettömyydellä omassa työssään?
2. Millaiset seikat kouluttajat kokevat hankaloittavan työskentelyn esteetöntä toteuttamista?

3. Miten kouluttajan arjen työn esteettömyyttä voitaisiin kehittää?

5.2 Tutkimuksen kohde ja aineiston koonti

Tähän diskurssianalyysiin liittyvä aineisto koostuu länsisuomalaisen koulutusorganisaation aikuiskouluttajien organisaation sisäisessä wiki- verkkoympäristössä käymistä diskursseista kesä-elokuussa 2013. Wiki on web-sivusto, joka mahdollistaa tiedon muokkauksen yhteistyössä. Sitä voidaan pitää tehokkaana tapana tuottaa tietoa yhdessä ja se on helposti saatavissa. Muokattava tieto voi organisaatiossa olla esimerkiksi hyviin käytäntöihin, eläkkeelle siirtyvien osaamiseen tai uusien perehdyttämiseen liittyvää tietoa. Wikiä on mahdollista hyödyntää myös uusien ideoiden keräämiseen ja työstämiseen. (Ojala & Pöysti 2012.)

Diskurssianalyysille keskeistä on tutkia tekstiä ja puhetta tai kielenkäyttöä eri näkökulmista. Tutkimuskohteeksi soveltuvat ihmisten tuottamat valmiit ja luonnolliset aineistot, jotka ovat olemassa ilman tutkijan toimintaa. Tällaisia aineistoja ovat kirjoitetut tekstit, eri sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa tapahtuva puheet, mainonta, oppikirjat, haastattelut tai joukkoviestintä. Diskurssianalyysin kohteena voivat olla ns. semioottiset prosessit kuten kuvat ja symbolit. Tuotetut aineistot syntyvät tutkijan intervention kautta tai vuorovaikutuksessa. (Metsämuuronen 2003; Siltaoja ym. 2011.)

Tutkimuksen aineisto on ns. tuotettu aineisto, jossa kouluttajien vuorovaikutus wikissä käynnistyi tutkijan sähköpostitse tekemän intervention jälkeen. Sähköinen interventio lähetettiin organisaation 187 aikuiskouluttajalle. Sähköinen interventio sisälsi lyhyen määritelmän aiheesta, neljä tutkimuskysymyksistä johdettua tulkintakysymystä sekä tekniset kirjoitusohjeet Wiki- verkkoympäristöön. Kahden viikon kuluttua ensimmäisestä interventiosta tutkija lähetti kouluttajille toisen sähköisen intervention aiheesta.

Elokuun puoleen väliin mennessä kaikkiin neljään tulkintakysymykseen oli tullut vastauksia ja tutkija pyysi organisaation tiedonhallintoa sulkemaan wiki –linkin. Kuhunkin tulkintakysymykseen oli kirjoitettu 2-6 diskurssia.

5.3 Aineiston analysointi

Aineiston keräämisen jälkeen se teemoitettiin, jotta löydettäisiin diskurssien keskeisimmät asiat. Teemojen löytäminen mahdollistaa diskurssien merkityksenantojen ytimen löytämisen. Tämä tapahtui käytännössä lukemalla diskurssit läpi useampaan kertaan. Jokaisen lukukerran aikana kirjoitettiin ylös esiin nousseet uudet merkitykset. Tällaista lähestymistapaa kutsutaan aineistolähtöiseksi lähestymistavaksi. Siinä tutkijan tarkoituksena on löytää aineistosta teemat, joista tutkittavat puhuvat tai kirjoittavat. (Moilanen & Räihä 2010.)

Seuraavassa vaiheessa täsmennettiin teemojen merkityssisältöjä. Tämä tapahtui laatimalla diskursseista käsitekartat. Kuhunkin teemaa liittyvistä asioista muodostetaan käsitekartta. Tässä tutkimuksessa luotiin käsitekartat teemoittain ja enonsiaation näkökulmasta. Teeman merkityssisältö muotoiltiin sanallisesti. Näin teema tulee formuloiduksi. (Moilanen & Räihä 2010.)

Kolmannessa vaiheessa teemojen käsitekartat yhdistettiin toisiinsa, jotta voitaisiin syventää teemojen merkityssisällön tulkintaa. Teemalle syntyy oma itsenäinen merkityssisältö sekä merkityssisältö suhteessa toisiin teemoihin. Näin syntyy lopputulos, joka on yksityiskohtainen merkitysverkosto. (Moilanen & Räihä 2010.)

Diskurssianalyysin avulla aineistosta voidaan löytää hegemonisia kirjoitustapoja, jotka esiintyvät teksteissä määrällisesti useimmin tai useammassa yhteydessä kuin muut. Hegemonisella diskurssilla voidaan tarkoittaa myös harvemmin esiintyvää diskurssi, joka kuitenkin onnistuu saavuttamaan vuorovaikutustilanteessa hegemonisen aseman ollen itsestään selvä ja vaihtoehtoton diskurssi. Hegemonisille diskursseille ominaista on produktiivisuus, jolloin ne asemallaan tuottavat ja ylläpitävät diskursseja. Tässä tutkimuksessa on tarkoitus löytää aikuiskouluttajan työn esteettömyyteen liittyviä hegemonisia diskursseja. Lisäksi diskurssianalyysissa voidaan etsiä margi-

naalisia tapoja kirjoittaa tai puhua aiheesta. Diskurssin marginaalisuuden saattaa aiheuttaa joko määrällisen esiintyvyyden vähäisyys tai tekstin heikko vaikutus diskurssiivisessa kentässä. (Jokinen ym. 2004.)

Tässä tutkimuksessa diskurssin subjekti-posiitioita tuottavien ja ylläpitävien näkökulmien tarkastelussa pyritään selvittämään kuka kirjoittaa, miten ja mistä työskentelyn esteettömyyteen tai siihen sisältyvään hiljaiseen tietämykseen liittyen kirjoittaa. Miten kirjoittajan tekstissä määritellään kirjoittajaa itseään tai millaisia määreitä muiden teksteissä hänelle annetaan. (Jokinen ym. 2004.)

Tekstejä tai haastatteluja analysoitaessa voidaan tarkastella myös kertojan suhdetta tekstiin, enonsiaatiota. Enonsiaatiossa huomio kiinnittyy siihen kuka puhuu / kirjoittaa, mihin kirjoittaja vetoaa, kenen näkökulmasta hän kirjoittaa, mikä on kirjoittajan suhde tekstiin sekä mihin kirjoittaja pyrkii vaikuttamaan. (Metsämuuronen 2008.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kirjoittajan suhdetta työskentelyn esteettömyyttä ja siihen liittyvää hiljaista tietämystä käsittelevään tekstiinsä.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Esteettömyyden käsite aikuiskouluttajan työssä

Tutkimusaineiston mukaan aikuiskouluttajan työn esteettömyys rakentuu viidestä tulkinnallisesta repertuaarista, joita ovat osaamisen arvostus, uudistuminen, riittävät resurssit, itsenäisyys ja luottamus. Osaamisen arvostus repertuaari rakentui ajatukselle olemassa olevan osaamisen aktiivisemmasta huomioimisesta ja hyödyntämisestä organisaatiossa, jotta välttyttäisiin asioiden päällekkäisistä toteutuksista. Kirjoittaja piti tärkeänä tietämyksen muokkaamista vanhaa ja uutta tietämystä yhdistämällä. Kirjoittajan näkökulmaa hiljaiseen tietämykseen voidaan pitää yhtenevänä Virtainlahden (2009) hiljaisen tietämyksen määritelmän kanssa.

Luottamus repertuaari määritteli työskentelyn esteettömyyden syntyvän työnantajan ja työntekijän välisestä luottamuksellisuudesta, joka syntyisi jo työsopimuksen laatimisen yhteydessä. Luottamus repertuaarissa työskentelyn esteettömyyden keskeisiksi tekijöiksi nimettiin vapaa pääsy päätösten, ideoinnin ja valintojen teon edellyttämiin tietoihin. Toisaalta työskentelyn esteettömyyden edellytyksenä pidettiin myös toimintasuunnitelman laajempaa tuntemusta organisaatiossa, jotta yhteistyö sujuvuus helpottuisi. Luottamus- ja osaamisen arvostus repertuaareissa oli löydettävissä yhteinäistä merkityssysteemiä liittyen olemassa olevan tietämyksen arvostamiseen ja hyödyntämiseen.

Uudistumisen repertuaarin mukaan työskentely oli tilannesidonnaista toimintaa, jonka tavoitteet ja lähtökohta määrittelevät järkevän kehityksen suunnan. Tällöin työskentelyn esteettömyys rakentuikin mahdollisuudesta kehittää, uudistaa ja kyseenalaistaa aiempia toimintatapoja ja ajattelumalleja.

Riittävät resurssit- repertuaarin työskentelyn esteettömyys syntyi työn edellyttämistä fyysistä tiloista, toimivista opetusvälineistöistä, hyvästä työilmapiiristä ja työyhteisön tuesta, itsensä ja ammattitaitonsa kehittämismahdollisuuksista sekä työajan ja –paikan joustavuudesta. Riittävien resurssien repertuaarin mukainen työskentelyn esteettömyys rakentui hyvin pitkälti työhyvinvointiin vaikuttavien osa-alueiden mukaisesti.

Itsenäisyysrepertuaarissa työskentelyn esteettömyys muodostui psyykkistä vapauden ja itsenäisyyden tunteesta suunnitella ja toteuttaa koulutustyötä. Toisaalta itsenäisyysrepertuaarista oli löydettävissä yhteistä merkityssysteemiä riittävät resurssit- repertuaarin kanssa liittyen fyysisiin opetustilajärjestelyihin.

6.2 Työskentelyn esteettömyys

Tutkimusaineistoni diskursseista osaamisen arvostus, uudistuminen ja luottamus ovat luokiteltavissa työskentelyn esteettömyyteen liittyviksi hegemonisiksi diskursseiksi. Luottamus –diskurssissa ilmentyi selkeästi selvä ja ehdoton kirjoitustapa.

Diskurssi kuvaa myös kouluttajan työn esteettömyyttä hankaloittavia tekijöitä, joina kirjoittaja pitää tiedon hankalaa saatavuutta, luottamuksen puutetta ja toimintasuunnitelman heikkoa tuntemusta organisaation sisällä.

” Esteettömyys kouluttajana on minulle sitä että minulla on pääsy kaikkeen tietoon jota tarvitsen voidakseni tehdä tarpeellisia valintoja, päätöksiä ja ehdotuksia. Minusta lähtökohtaisesti työsopimus teettää luottamuksellisuuden, eli tiedon esteettömyys on tärkeää kaikille henkilöstötasojille, vaikkakaan päätösvaltaa ei tokikaan kaikille kaikkeen ole. Meidän TAKKssa tulee olla todellinen oppiva organisaatio ja läpinäkyvyys sekä tiedonhallinta (tiedon avoimuus) on hirveän tärkeää. Voin suorastaan haitata toisen työskentelyä haluamattani jos en pääse selvittämään nopeasti ja toisia häiritsemättä asioita joita työskentelyni tueksi tarvitsen. ”

” Luottamusta ei aina ehdi synnyttää tarpeeksi, jotta vastaukset voisivat olla nopeita ja työt etenisivät. Minusta toimintasuunnitelman tuntemus on erittäin tärkeää, siitä kukin osaa tulkita onko jokin toiminta tarkoituksenmukaista vai ei, ja siis osaa tuoda ideoita pöytään... ”

Muita työskentelyn esteettömyyttä hankaloittavia tekijöitä tutkimusaineiston mukaan olivat hiljaisen tietämyksen heikko hyödyntäminen, fyysisten opetustilojen toimimattomuus esim. maakuntakoulutuksissa sekä avoimen vuorovaikutuksen puutteellisuus.

Tutkimuksen diskursseista esiin nousi muutamia ideoita työskentelyn esteettömyyden kehittämiseksi. Tällaisena esteettömyyttä edistävänä tekijänä nähtiin avoimuuden lisääminen tiedollisesti ja vuorovaikutuksellisesti kuten luomalla yhteinen tietovaranto ja järjestämällä säännöllisiä keskustelevien osastopalavereita. Kehittämisehdotusten esittäminen ilmentää myös diskurssin produktiivista luonnetta.

”Säännölliset tiimikokoukset ovat tärkeitä, kunhan ne ovat keskustelevia eivätkä tiedotusluonteisia. ”

”Toivoisin, että työyhteisössä voitaisiin puhua asioista mahdollisimman suoraan. ”

”Tiedonhallinto on tärkeä osa esteettömyyttä, toista ei tarvitse kysymyksillä häiritä sopimattomilla hetkillä, jotta työaikaa riittää varsinaisiin tehtäviin, mutta taas esim. pätevästä ajantasaisesta intrasta kaivattua tietoa voisi hyvinkin kaivaa pikana käyttöön. Itse kaipaen teemakohtaista tietovarantoa, sitä kun kouluttaudumme kaikkialla kokoajan, niin muistioista pääsisi osallistumaan moneen, vaikkei paikalle menekään kuin kenties yksi. Kukin meistä osaa suodattaa toisille mahdollisesti tarpeellista tietoa pieniksi paloiksi. esim. kustakin seminaarista (ohjelma+muistio+tiivistelmä) säästäisi kokonaisen matkan ja tieto olisi käytössä monella.”

Tässä tutkimuksessa osaamisen arvostus -diskursseissa oli hahmotettavissa hiljaiseen tietämykseen liittyvän hegemonisuuden lisäksi sen produktiivinen luonne.

”Hiljaisen tiedon olemassaoloa ei tässä työyhteisössä ole osattu tai haluttu käyttää hyväksi. Asioita saatetaan tehdä uudestaan huomioimatta sitä, että osaamista on jo. Sitä osaamista ei huomioida ollenkaan, päinvastoin yritetään olla niin, että osaaja on kuin ilmaa. –Mielestäni se on aivan järjetöntä tuhlausta. Toki uutta pitää kehittää, mutta onhan viisasta tehdä jo hankitun tiedon päälle tai oheen.”

Edellä mainittu diskurssin produktiivista luonnetta ilmentää sen saama vastine uudistumisdiskurssista.

”Joiltakin osin näin varmasti onkin. Hiljaisen tiedon siirtäminen on monilla aloilla ja monissa työyhteisöissä haasteellista. Entä mikä on hiljaisen tiedon osaajien oma halu jakaa tietoa ja osaamista? Tätäkin on hyvä pohtia. Joskus on myös tarpeen tuuletta rakenteita ja aloittaa vaikka ihan tyhjästä, ajatella uusiksi olleita ja tulevia asioita. Aina ei ole viisasta rakentaa vanhojen rakenteiden päälle. Tilanteet ja lähtökohdat sekä tavoitteet määrittelevät, mikä milloinkin on järkevää kehityksen kannalta.”

Tutkimusaineistossani marginaalisiksi diskursseiksi määrittyivät riittävät resurssit- ja itsenäisyys-diskurssit johtuen niiden heikosta vaikutuksesta työskentelyn esteettö-

myyttä käsittelevässä diskursiivisessa kentässä. Molemmat diskurssit antoivat työskentelyn esteettömyydelle sen perinteisen merkityksen liittyen fyysiseen esteettömyyteen.

”Minusta esteettömyys on mm. sitä, että minulla on työntekijänä työn edellyttämät resurssit tehdä työtäni. Siis esim. riittävästi aikaa, työhön sopivat ergonomiset välineet, työrauha, myönteinen ilmapiiri ja työyhteisön tuki (sekä esimiehen että kollegoiden) oman työni tekemiseen mahdollisimman hyvin...”

” Toki joskus myös fyysiset tilat ovat hankalat, esim. pöytien asettelu.”

” Maakuntakoulutuksissa tilat eivät useita ole suunniteltuja opetukseen, joten tämä aiheuttaa esim. hankaluuksia liikkua tilassa samalla kun puhuu opiskelijoille. Tai joutuu olemaan jonkun opiskelijan edessä.”

Toisaalta molempien diskurssien mukaan työskentelyn esteettömyys merkitsee myös työskentelyn itsenäisyyttä.

”Myös joustavat työajat sekä mahdollisuus tehdä etätyötä ovat minulle työhyvinvointia lisääviä tekijöitä...”

”Esteettömyys on enimmäkseen psyykkistä, sellaista vapautta tehdä opetustyötä tai sen suunnittelua rauhassa ja vapaasti.”

6.3 Subjektipositiot

Tutkimusaineistossa selkeitä subjekti-positioita oli havaittavissa osaamisen arvostus –diskurssissa, joka määritteli kirjoittajan kokemusta omaavaksi osaajaksi, jolla olisi hyödynnettävää hiljaista tietämystä. Osaamisen arvostus –diskurssi ilmentää osaamisen ja siihen liittyvän hiljaisen tietämyksen arvostuksen puutteesta organisaatiossa, jonka kirjoittaja kokee jopa loukkaavana.

”...Asioita saatetaan tehdä uudestaan huomioimatta sitä, että osaamista on jo. Sitä osaamista ei huomioda ollenkaan, päinvastoin yritetään olla niin, että osaa on kuin ilmaa...”

”...kun uuden ”yrittäjän” pitää luoda tyhjästä toisenlaista huomioimatta aiempaa osajaa, on suhtautuminenkin sen mukaista.”

Myös uudistumis –diskurssista on löydettävissä subjekti –positio. Kirjoittaja ilmaisee itseänsä uutena kouluttajatehtävässä. Hänen tuottamansa diskurssi kyseenalaistaa osaamisen arvostus – diskurssin hiljaiseen tietämykseen pohjautuvaa aiempaa tapaa toimia. Kirjoittaja käyttää tekstissään uudistumiseen viittaavia sanoja kuten tuulettaa, rakentaa, aloittaa alusta ja luoda. Kirjoittaja käyttää diskurssissa myös paljon kysymyksiä, joihin on kytkettävissä halua uusien ajatusmallien löytämisestä.

” Entä mikä on hiljaisen tiedon osajien oma halu jakaa tietoa ja osaamista?”

”Entä jos uusi yrittäjä haluaa luoda tyhjästä, kokeilla jotain erilaista? Pitäisikö se tyrmätä? Miten siihen suhtaudutaan?”

Myös luottamus –diskurssi sisältää subjekti –position. Diskurssi määrittelee kirjoittajan vankan osaamisen omaavaksi asiantuntijaksi. Toisaalta kirjoittajan ja toimintaympäristön näkemyserot saattavat hankaloittaa työskentelyn esteettömyyttä.

”Roolin suomat mahdollisuudet esittää ehdotuksia ja roolin vaikutus muihin ottaa vastaan ehdotuksia... Päätösten venyminen, reagointinopeus varmasti liitoksissa resursseihin ja ehkä uskallukseenkin. Luottamusta ei aina ehdi synnyttää tarpeeksi, jotta vastaukset voisivat olla nopeita ja työt etenisivät. Minusta toimintasuunnitelman tuntemus on erittäin tärkeää, siitä kukin osaa tulkita onko jokin toiminta tarkoituksenmukaista vai ei, ja siis osaa tuoda ideoita pöytään...”

6.4 Enonsiaatio aineistossa

Enonsiaation näkökulmasta tutkimusaineistossa oli hahmotettavissa viisi erilaista suhdetta tekstiin. Osaamisen arvostus –diskurssissa kirjoittaa kokenut kouluttaja ja hän kirjoittaa organisaation arvomaailmasta, joka ei arvosta olemassa olevaa hiljaista tietämystä. Kirjoittaja pyrkii vetoamaan niin uusiin kouluttajiin kuin kokemuksen arvostukseenkin. Kirjoittajan näkökulma viittaa pitkään työskennelleiden näkökulmaan. Hän ei kuitenkaan mainitse tekstissään yhteistyön merkitystä esteettömyydelle. Kirjoittajan suhde tekstiin ilmenee työyhteisön jäsenen, kollegan ja alaisen suhteena. Kirjoittaja kirjoittaa pääasiassa passiivimuodossa, mutta oman mielipiteensä ilmaisussa hän käyttää preesensin 1.persoonamuotoa.

Itsenäisyys-diskurssissa kirjoittajana on suhteellisen uusi kouluttaja. Hän vetoaa tekstissään työrauhaan ja organisaation koulutustila-asioista päättäviin tahoihin. Kirjoittajan näkökulma on yksittäisen kouluttajan näkökulma. Hänkään ei käsittele tekstissään yhteistyötä lainkaan. Kirjoittajan suhde tekstiin ilmentää työyhteisön ulkopuolisuutta tai marginaalisuutta. Kirjoittaja pyrkii vaikuttamaan lukijaan täydentämällä omia aiempia tekstejään. Toisaalta hänellä on selkeä pyrkimys vaikuttaa henkilöihin, jotka päättävät opetustiloista ja edistäisivät hänen työskentelynsä esteettömyyttä.

Luottamus-diskurssin kirjoittaja on kouluttaja tai projektityöntekijä, joka kirjoittaa organisaatiosta ja kollegoista. Hän vetoaa tekstissään organisaation käytäntöihin ja johtoon oman työskentelynsä esteettömyyden edistämiseksi. Kirjoittajan kirjoittaa projektityöntekijän näkökulmasta. Vaikka hän mainitsee itsensä kouluttajana, hän ei käsittele tekstissään kouluttamiseen liittyviä asioita. Kirjoittaja kirjoittaa työyhteisön jäsenenä, päätöksentekijänä ja ideoijana. Kirjoittaja pyrkii vaikuttamaan lukijaan määrätietoisella ilmaisulla, luottamuksellisuudella sekä vetoamalla me-henkeen pyrkii vaikuttamaan organisaation johtoon.

Uudistumis-diskurssin kirjoittaja kohdistaa tekstinsä ensisijassa vanhemmille kollegoilleen, mutta osalta myös kyseenalaistaa organisaation toimintatavat. Kirjoittaja vetoaa tekstissään vanhempiin kollegoihin ja heidän toimintatapoihinsa. Kirjoittajan näkökulma on uudemman kouluttaja. Tekstissään hän ei käsittele yhteistyötä. Kirjoittajan suhde tekstiin on kouluttajan uran alkuvaiheessa olevan työyhteisön jäsenen.

Kirjoittajan teksti sisältää paljon kysymyksiä, joiden tarkoituksena on kyseenalaistaa työyhteisön toimintatapoja. Kirjoittaja pyrkii selkeästi vaikuttamaan lukijaan lukuisilla kysymyksillä, joiden tarkoitus on herättää pohdintaa niin lukijassa kuin vanhemmissa kollegoissa. Kirjoittaja on samoilla linjoilla Virtainlahden (2009) kanssa, että tietäminen tai tietämys on liitettävissä kieleen ja sen välityksellä tapahtuvaan hiljaisen tiedon uusintamiseen ja muovaamiseen. Tietäminen mahdollistaa meille tulevaisuuden muokkaamisen.

Riittävät resurssit -diskurssissa kirjoittaja on kouluttaja, joka kirjoittaa organisaation tarjoamista resursseista ja työyhteisöstä kokonaisuutena työskentelyn esteettömyyden edistäjinä. Kirjoituksessaan hän vetoaa työyhteisön jäseniin. Kirjoittajan näkökulma on kouluttajan ja työyhteisön jäsenen näkökulma. Kirjoittaja suhteuttaa tekstiin on työyhteisön jäsen suhde. Hän toteaa omaavansa esteettömyyden edellyttämät resurssit. Esteettömyyttä hankaloittavista tekijöistä hän kirjoittaa konditionaalia käyttäen. Kirjoittaja pyrkii vaikuttamaan lukijaan ja työyhteisön jäseniin ystävällisesti toivomalla suoraa keskustelua.

Tutkimusorganisaation kouluttajien arjen esteettömyys rakentui viidestä erillisestä teemasta, joita olivat aiemman osaamisen arvostus, organisaation jäsenten keskinäisestä luottamuksesta, uudistumisesta, työskentelyn edellyttämistä riittävistä resursseista ja työskentelyn itsenäisyydestä. Tutkimukseen osallistuneet nimesivät kouluttajan työn esteettömyyttä hankaloittaviksi tekijöiksi tiedon hankala saatavuuden, luottamuksen puutteen sekä organisaation toimintasuunnitelman heikon tuntemuksen organisaation sisällä. Muina työskentelyn esteettömyyttä hankaloittavina tekijöinä pidettiin hiljaisen tietämyksen heikkoa hyödyntämistä, fyysisten opetustilojen toimimattomuuden esim. maakuntakoulutuksissa sekä avoimen vuorovaikutuksen puutteellisuuden. Tutkimuksen diskursseista esiin nousi muutamia ideoita työskentelyn esteettömyyden kehittämiseksi. Tällaisena esteettömyyttä edistävänä tekijänä nähtiin avoimuuden lisääminen tiedollisesti ja vuorovaikutuksellisesti kuten luomalla yhteinen tietovaranto ja järjestämällä säännöllisiä keskustelevien osastopalavereita.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Polo (2004) tutki ammatillisten aikuisopettajien käsityksiä heidän omista oppimis- ja selviytymisvalmiuksistaan muuttuvassa toimintaympäristössä. Tutkimuksen mukaan yhteistoiminnan hyödyntäminen ei ole aikuisopettajille itsestään selvää, vaan he tarvitsevat sen käynnistämiseen rohkaisua ja yhteistoiminnallisten taitojensa kehittämistä. Tutkiessani aikuiskouluttajan arjen esteettömyyttä kohtasin samankaltaista rohkaisun tarvetta. Aiheesta saatettiin keskustella kahvipöytätasolla luontevasti, mutta asian siirtäminen yhteistoiminnalliseen foorumiin (wiki) olisi edellyttänyt jatkuvaa ja aktiivista kannustusta.

Polo piti yllättävänä tutkimukseen osallistuneiden ammatillisten aikuisopettajien enakkoluuloisuutta toisten mielipiteitä ja ehdotuksia kohtaan. Kuitenkin vertaistuen, refleктоivan vuorovaikutuksen ja tiimiltä saadun tuen koettiin auttaneen aikuiskouluttajan henkilökohtaisen metakompetenssin kehittämisessä ja omien keinokanavien laajentamisessa. (Polo 2004.) Myös omassa tutkimusorganisaatiossani osaamisen osoittaminen koettiin selkeästi hankalaksi. Tässä tutkimuksessa erityisesti osaamisen arvostus-, uudistumis- ja luottamusdiskursseissa toivottiin avoimempaa vuorovaikutusta työyhteisössä, mutta kuitenkin yhteistyö ei noussut hegemoniseksi diskurssiksi tutkimuksessa eikä konkreettisia kehittämis ehdotuksia yhteistoiminnallisten taitojen tai toimintojen edistämiseksi diskursseissa juurikaan esitetty.

Toom (2008) on tutkinut opettajan työhön liittyvää pedagogista hiljaista tietämystä. Hänen mukaansa hiljainen tietämys ilmenee opettajan toiminnassa suhteessa opetuksen sisällölliseen hallintaan, opettajan pedagogisiin taitoihin sekä didaktiiviseen osaamiseen. Pedagogisilla taidoilla Toom tarkoittaa konkreettiseen opettamistoimintaan liittyviä opettajan tapoja ja tottumuksia sekä opettajan tahdikkuutta. Didaktiikalla hän tarkoittaa oppimista tukevien oppimisympäristöjen ja edellytysten luomiseen liittyvää hiljaista tietämystä.

Tämän tutkimuksen diskursseista riittävät resurssit – ja luottamus -diskurssit ilmensivät selkeästi aikuiskouluttajan työn didaktiiviseen toimintaa liittyvää hiljaista tietämystä. Itsenäisyys – ja uudistumisdiskurssien hiljainen tietämys kohdistui aikuis-

kouluttajan pedagogiikan taitoihin. Osaamisen arvostus –diskurssin hiljainen tietämys kohdistui tutkijan tulkinnan mukaan eniten opetuksen sisältöön.

Willman (2001) on tutkinut diskurssianalyysia käyttäen opettajien yhteistyön ristiriitaisia puhetapoja. Yhteistyön muutos kulminoituu opettajien kykyyn löytää ja hyväksyä yhteisiä ongelmia. Tutkijan mukaan yhteistyön tulkinnalliset ristiriidat lisäävät riskiä opettajien yhteistyön kapea-alaistumiseen. Opettajien olisikin aktivoiduttava yhteistyökysymysten kohdalla pohtimaan koulun kulttuuria ja yhteiskunnallisia sidoksia enemmän yhteisöllisenä ilmiönä. Tässä tutkimuksessa Willmanin tulosten kanssa yhtäläistä ajattelutapaa esiintyi mielestäni luottamus –diskurssin ilmaisuissa.

Willmanista (2001) oli tärkeää, että yhteistyön lisäämiseksi koulutusorganisaatioissa keskityttäisiin sellaisten keskustelu- ja yhteistyöareenoiden luomiseen, joissa opettajien oma työ ja kokemukset olisivat keskeisessä roolissa. Koulutusorganisaatioissa tiimi- tai yhteistyön kehittämisen haaste on opettajuuteen kytkeytyvien individualististen käytäntöjen ja yhteisöllisten käsitykset raja-aitojen ylitys. Koulutustyöstä nousevien ongelmien pohtiminen ja yhteinen ratkaiseminen voisi avata opettajille kanavia erilaisuuden hyväksymiseen sekä toisaalta yhteisöllisten tulkintamallien rakentumiseen. Tämän tutkimuksen diskursseista esiin nousi muutamia ideoita työskenteilyn esteettömyyden kehittämiseksi. Tällaisena esteettömyyttä edistävänä tekijänä nähtiin avoimuuden lisääminen tiedollisesti ja vuorovaikutuksellisesti kuten luomalla yhteinen tietovaranto ja järjestämällä säännöllisiä keskustelevien osastopalavereita.

Luukan (2008) mukaan kielen välityksellä heijastuu ja rakentuu yhteisöjen toimintatapoja. Kielen kautta opimme sosiaalisen kontekstimme arvot, asenteet ja käyttäytymistavat. Kielenkäytön variaatioihin vaikuttavat sen kontekstissa esiintyvät tekijät, kuten millaisesta tilanteesta tai asiasta on kyse, millaiset ovat osallistujien väliset suhteet tai millainen merkitys kielellä on kyseisessä tilanteessa. (Luukka 2008.) Tämän tutkimuksen diskursseissa kaivattiin avoimempi keskustelevia osastopalavereita, avointa pääsyä tietoon sekä hiljaisen tiedon tehokkaampaa hyödyntämistä. Mielestäni tämä kuvaa tutkimusorganisaatiokontekstin tämän hetkisiä arvoja, asenteita ja käyttäytymistapoja.

Vilminko—Heikkinen (2009) ovat tutkineet Tampereen kaupungin konsernihallinnon henkilöstön kokemuksia wikin käytöstä hiljaisen tiedon jakamiskanavana. Wikiä joustavana ja hyvä työkaluna projektityöskentelyyn, kehittämis- ja koordinoititehtäviin, erilaisiin ideointeihin yms. epäviralliseen työskentelyyn, mutta myös laajojen yhteisten dokumenttien esim. strategiapapereiden työstämiseen. Haasteena on kuitenkin isojen ja perinteisten organisaatioiden osalta käyttöönoton vaativuus.

Tässä tutkimuksessa ainoastaan kaksi diskurssia kohdistui wiki –työkalun käyttökelpoisuuteen esteettömyyden kehittämisessä. Toisella kirjoittajalla oli aiempaa kokemusta wikin käytöstä ja kirjoittaja piti wikiä käyttökelpoisena työn kehittämisen työkaluna. Kirjoittaja kuitenkin epäili tiedon löydettävyyttä, mikäli wikiin kertyy paljon aineistoa. Toisella kirjoittajalla ei ollut aiempaa kokemusta. Myös hän koki wikin sopivan kehittämisajatusen vaihtoforumiksi. Kirjoittajan mielestä wiki on jäänyt organisaatiossa vähälle huomiolle eikä sen mahdollisuuksia kirjoittajan mielestä tunneta riittävästi. Kirjoittajan kommentti on yhtenevä Vilmingon ym. tutkimuksessaan esittämän arvion kanssa wikin käyttöönoton haasteellisuudesta isossa ja perinteisissä organisaatioissa.

Henriksson ja Mikkonen (2008) tutkivat wikin käyttökokemuksia organisaatioympäristössä. Wikit nähdään potentiaalisina yhteisdokumentointityökaluina tai ideointikanavina. Tässä tutkimuksessa wikiä arvioineiden kahden kirjoittajan mielipiteet olivat yhtenevät Henrikssonin ym. tutkimustuloksen kanssa. Tutkimuksen teon aikana tutkijalle selvisi, jotta wiki –ympäristöä voitaisiin tehokkaammin hyödyntää organisaation jäsenten työskentelyn esteettömyyden edistäjänä, edellyttäisi se toisenlaista kehittyneempää teknologiaa kuten älypuhelin tai tablettien käyttömahdollisuutta. Tämä mahdollistaisi ideoiden, ongelmien ja ajatusten nopean siirtämisen yhteisölliselle tietämyksen tasolle ja siellä muokattavaksi.

8 POHDINTA

Yleisesti tutkimustuloksia voidaan arvioida validiteetin ja reliabiliteetin näkökulmista. Validiteetilla on tarkoitettu tutkimusmenetelmän kykyä kuvata tutkittavaa ilmiötä. Validiteetti voi kuvata tutkimuksen laatua yleisemminkin. Ensinnäkin tulisi tarkastella onko tutkimuksen tieto tuotettu pätevällä tavalla eli käyttäen sellaisia ratkaisuja ja käytäntöjä, jotka ovat perusteltavissa tieteen yleisten kriteerien tai tutkimuksen edustaman tutkimusperinteen mukaisesti. Toisaalta onko todettavissa selkeä yhteys tutkimustulosten ja tutkittavan ilmiön välillä. Kolmanneksi tulee huomioda, kuinka vahvasti tutkijan käsitteet, tulkinnat ja havainnot ovat yhteneväiset yhteisön jäsenten vastaavien kanssa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005; Ronkainen, Pehkonen, Lindblom—Yläne & Paavilainen 2011.)

Erityisesti viimeiseksi mainittu seikka tulisi huomioda, kun tutkimuksessa pyrkii tietoon, jossa tutkittavien omilla ja arjen perustelemilla merkityksillä on keskeinen rooli. Tutkija voi välttää aineiston tai tutkittavien toimijoiden ylikävelyn käyttämällä jäsenvalidointia. Tällä tarkoitetaan, että tutkittaville tarjotaan mahdollisuus kommentoida tutkijan tulkintoja ja niiden pätevyyttä. (Ronkainen ym. 2011.) Tämän tutkimuksen validiteetin lisäämiseksi tutkija käytti jäsenvalidointia tutkimuksen analyysivaiheessa ja tulosten esittämisen arvioinnissa. Jäsenvalidoinnin tuloksena yhden tutkimusaineistosta esiin nousseen diskurssin nimitys muutettiin vapaus-diskurssista itsenäisyys –diskurssiksi. Lisäksi jäsenvalidoinnin tuloksena luottamus- ja itsenäisyys –diskurssien välinen merkitysverkosto hahmottui tutkijalle selkeämmin.

Reliaabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta tai tarkkuutta. (Hirsjärvi ym. 2005; Ronkainen ym. 2011.) Ronkainen ym. (2011) kuvaavat reliabiliteetin oleva kaksiosainen. Se muodostuu yhteneväisyydestä ja pysyvyydestä tai vakaudesta. Yhtenäisyys tarkoittaa käytetyn mittarin sisäistä johdonmukaisuutta. Mittarin pysyvyyttä on mahdollista arvioida toistomittauksilla. Diskurssintutkimuksissa tämä ei ole mahdollista johtuen diskurssien intertekstuaalisuudesta ja vuorovaikutustilanteiden ainutkertaisuudesta. Mikäli tutkimus toistettaisiin organisaation wiki-ympäristössä, on hyvin todennäköistä syntyvät diskurssit olisivat erilaisia tämän tutkimuksen dis-

kurssien kanssa. Jo tapahtunut vuorovaikutus on muuttanut tilannetta. yhtä lailla organisaation tilanne on muuttunut tutkimuksen tekoherkeestä. Diskurssintutkimuksissa reliabiliteettia voidaan vahvistaa aineiston analysoinnissa johdonmukaisella ja tarkalla luokittelulla. Tutkijan tulee huolehtia, että havaintojen luokittelu pysyy koko analysoinnin ajan systemaattisena ja samaan logiikkaan perustavana. (Ronkainen ym. 2011.)

Diskurssintutkimuksen tuloksia on kuitenkin mahdollista arvioida eri näkökulmista, esimerkiksi vastaavuuden, uskottavuuden, siirrettävyyden ja pysyvyyden kautta. Tutkimuksen vastaavuudella ja uskottavuudella tarkoitetaan sitä, että tuloksia voidaan pitää todenmukaisina, koska ne nousevat esiin aineistosta ja ovat tiedeyhteisön ja tutkijan mahdollisina hyväksymiä. Tulosten uskottavuus syntyy tutkimustulosten vastaavuudesta. Jotta tutkimuksen vastaavuus ja uskottavuus toteutuisivat, edellyttää ne tutkimusprosessin huolellista ja avointa toteuttamista ja kuvaamista. Lisäksi teoriataustan, analyysimenetelmien ja tutkimuskysymysten tulee niveltä perustellusti toisiinsa. Tutkimuksen vastaavuuden ja uskottavuuden kannalta on merkityksellistä, että tutkija kykenee eksplikoimaan ja refleктоimaan tutkijana oman asemansa, lähtökohtansa ja sitoumuksensa. (Pietikäinen ym. 2009.) Tähän olen pyrkinyt kirjoittamalla auki tutkimuksen alkuvaiheessa oman esiymmärrykseni.

Tutkimuksen soveltuvuus ja siirrettävyys kuvaavat tulosten hyödynnettävyydestä ja niiden merkityksestä tiedeyhteisölle ja tutkittaville. Diskurssintutkimuksessa tutkimuskohteena on sosiaalinen toiminta eri konteksteissa ja näin ollen saatuja tuloksia on mahdollista soveltaa vastaavaan ilmiöön toisessa kontekstissa. Tulokset ovat myös hyödynnettävissä opetus- ja kehittämistoiminnassa. (Pietikäinen ym. 2009.)

Diskurssintutkimuksen joustavuus ja monipuolisuus mahdollistavat useamman tutkimusmenetelmän käytön tutkimuksen aikana ja näin toimien voidaan tarkastella ilmiötä eri näkökulmista, jolloin tulosten sovellettavuus eri tarkoituksiin paranee (Pietikäinen ym. 2009). Tutkijalle varautui tutkimusstrategiansa valinnalla mahdollisuuden joustaa ja muokata tutkimusprosessia tutkimuksen edetessä esimerkiksi oman esitietämyksensä mukaisen aineiston saamisen hankaluuden epäilyn vuoksi. Tutkijalle tarjoutuikin tutkimusprosessin aikana mahdollisuus käyttää tutkimusorganisaati-

oon tehdyn toisen tutkimuksen aineistoa. Tutkija kuitenkin pitäytyi itse keräämänsä aineiston käytössä.

Pietikäisen ym. (2009) mukaan tutkijan omalla syvällisellä ilmiön ja kontekstin tuntemuksella sekä omien tulosten onnistuneella suhteuttamisella diskurssintutkimuksen teorioihin ja aiempiin tutkimuksiin on positiivista vaikutusta tulosten sovellettavuuteen sekä tutkijan tutkimusraportin kirjoittamisprosessiin. Tämän tutkimuksen kohteena on organisaatio, jonka jäsen tutkija on. Näin ollen voidaan olettaa tutkijalla olevana syvällistä ilmiön ja kontekstin tuntemusta. Esimerkiksi aiheen valinta sai alkunsa työskentelyssä jatkuvasti toistuviin häiriötiloihin liittyvistä keskusteluista sekä kiinnostukseen keskustelujen taustalla olevan tietämyksen näkyväksi tekemisen mahdollisuudesta.

Toisaalta tulee huomioida, että diskurssintutkija on aina myös diskurssin tuottaja ja tämä ilmenee tutkimusraportin kirjoittamisprosessissa. Diskurssintutkija on monesti myös toimija tutkimuskentällä ja voi toimia välittäjänä teorian ja käytännön vuoropuhelussa. Tässä tutkimuksessa tutkija joutuu diskurssin tuottajaksi wiki-keskustelujen käynnistämisvaiheessa ohjeistamalla toimijoita. Tässä tutkimuksessa tutkija ohjeisti vastaajia kirjoittamaan vastauksensa aiemmin kirjoitettujen perään sekä pyysi vastaajia kommentoimaan 2-3 heidän mielestään kiinnostavaa aihetta tai aihetta josta vastaajat kokevat olevansa erimieltä. Ohjeistuksen noudattamisella on mahdollisesti vaikutusta diskurssin intertekstuaalisuuteen. Toisaalta tulee pohtia tilanteita, mikäli keskustelu wikissä hiljenee tai aiheeseen liittyvää keskustelua tapahtuu muissa konteksteissa. Tutkijan tulee pitää tarkkaa päiväkirjaa, joka helpottaa raportointivaiheessa ratkaisujen perusteluja ja vahvistaa tutkimuksen uskottavuutta. (Pietikäinen ym. 2009.)

Moilasen & Räihän (2010) mukaan laadullisessa tutkimusaineisto jää usein vähäiseksi. Siitä johtuen tulisi pohtia mitä yleistä joidenkin ihmisten kokemukset tai käsitykset voivat saavuttaa. Yleistämiseen liitetään monesti tiiviisti koskettavuus. Tällä tarkoitetaan teeman tärkeyttä ihmiselämän kannalta, jolloin sitä voidaan pitää myös koskettavana.

Laadullisen tutkimuksen tulosten yleistettävyyttä voi yrittää ratkaista viittaamalla tutkimuksen edessä muihin tutkimuksiin ja olemassa olevaan tilastotietoon. Toinen tapa parantaa laadullisen tutkimuksen tulosten yleistettävyyttä on kokeilla tulkintojen toimivuutta muilla elämänalueilla. Laadullisten tutkimustulosten yleistäviä ei kuitenkaan tehdä varsinaisesta aineistosta vaan tulkinnoista. Tällöin tulkintojen tulee olla perusteltuja. (Alasuutari 1995.)

Diskurssianalyysin tulokset kuvaavat monipuolisesti ilmiöiden laatua, auttavat ymmärtämään syy-seuraussuhteita, kuvaavat sosiaaliseen toimintaan liittyviä prosesseja, ehtoja, sääntöjä ja seurauksia, historiallisia juonteita ja konteksteja. Diskurssiivinen tutkimus mahdollistaa syvemmän ymmärryksen syntymisen kielenkäytöstä sosiaalisena toimintana; kielellisenä käyttäytymisenä ja siihen liittyvinä normeina, ideologioina, valtakysymyksinä, asenteina, tuntemuksina, kokemuksina, mielikuvina ja odoituksina. (Pietikäinen ym. 2009.) Huolimatta tutkimusaineiston pienuudesta diskursseista oli hahmotettavissa organisaation toiminnassa ilmeneviä kehittämistarpeita, joihin paneutumalla voitaisiin edistää kouluttajan työn esteettömyyttä.

Jatkotutkimuskohteena näkisin esteettömyyden rakentumisen tutkimisen opiskelijapalautteiden laadullisen ja kielellisen analysoinnin kautta. Toisaalta wiki-toimintaympäristön toimivuutta kehittämisfoorumina älyteknologiaa hyödyntäen kannattaisi tutkia esimerkiksi toimintatutkimuksen kautta. Kouluttajien yhteistoiminnallisten työtapojen kehittymistä olisi syytä tutkia jonkin yhteistoiminnallisen menetelmän kautta.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 1995. Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere.

Hardin-Herrgård, T. (2004). Hur höra tyst kunskap? Utveckling av metod för studier av tyst kunskande. Ekonomi och Samtälle. Skrifter utgivna vid Svenska handelshögskolan. Helsingfors.

Osoitteessa <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10227/116/144-951-555-878-6.pdf?sequence=2> (Luettu 7.4.2013)

Henriksson, J. & Mikkonen, T. (2008) Wiki-kokemuksia suomalaisissa organisaatioissa. Tampereen yliopisto. Hypermedian verkkojulkaisuja 18. <http://tampub.uta.fi/tup/978-951-44-7377-7.pdf>. (Luettu 6.3.2013)

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. Gummeruksen Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 2004. Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino. Tampere.

Jokinen, J. 2002. Aikuisopettajan identiteetti. Yksinäisestä sankariopettajasta tiimiyyteen yrittäjään. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteen laitos. Tampereen yliopisto.

Koli, A. 2005. Työtoiminnan häiriöt ja ristiriitaiset toiminnan logiikat ammatinopettajien työssä. Konsepti –toimintakonseptin uudistajien verkkolehti 2(1). Toiminnan teorian ja kehittävän työntutkimuksen yksikkö, Helsingin yliopisto. Osoitteessa http://www.muutoslaboratorio.fi/files/Tyotoiminnan_hairiot_ja_ristiriitaiset_toiminnan_logiikat_ammatinopettajien_tyossa.pdf (Luettu 14.3.2013)

Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. WS Bookwell Oy. Juva.

Luukka, M-L. 2008. Näkökulma luo kohteen: Diskurssitutkimuksen taustaoletukset. Teoksessa Kieli, diskurssi & yhteisö. Toim. Sajavaara, K. & Piirainen-Marsh, A. Jyväskylän Yliopistopaino. Jyväskylä.

Luukkainen, O. 2004. Opettajuus – Ajassa elämistä vai suunnan näyttämistä? Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteen laitos. Tampereen yliopisto.

Metsämuuronen, J. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Gummerrus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Moilanen, P. & Räihä, P. 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin

lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. WS Bookwell Oy. Juva.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2002. Aikuiskoulutusjärjestelmä. Osoitteessa http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/aikuiskoulutus_ja_vapaa_sivistystyoe/aikuiskoulutusjaerjestelmae/?lang=fi (Luettu 7.4.2013)

Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2002. Parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän mietintö. Opetusministeriön muistioita 3:2002.

Otala, L. & Pöysti, K. 2012. Kilpailukyky 2.0. Kilpailukykyhyppy yhteisöllisillä toimintatavoilla. Kauppakamari. Kariston kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Pesola, K. 2009. Esteettömyysopas. Mitä, miksi ja miten. Invalidiliiton julkaisuja O.39. Tyylipaino Oy.

Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009. Kurssi kohti diskurssia. Osuuskunta Vastapaino. Tampere.

Polo, S. 2004. Minästäkö kaikki riippuu? Ammatillisten aikuisopettajien valmiudet selviytyä muuttuvassa toimintaympäristössä. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteen laitos. Tampereen yliopisto. Osoitteessa <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67024/951-44-6127-4.pdf?sequence=1> (Luettu 24.4.2013)

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom—Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. WSOYpro Oy. Helsinki.

Siltaoja, M. & Vehkaperä, M. 2011. Diskurssianalyysi johtamis- ja organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Toim. Puusa, A. & Juuti, P. Johtamistaidon opisto. Hansaprint.

Toom, A. 2008. Hiljaista tietoa vai tietämistä? Näkökulmia hiljaisen tiedon käsitteen tarkasteluun. Teoksessa Toom, A., Onnismaa, J. & Kajanto, A. (toim.) Hiljainen tieto. Tietämistä, toimimista taitavuutta. Aikuiskasvatuksen 47. vuosikirja. Kansanvalistusseura. Gummeruksen Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Vilminko-Heikkinen, R. 2009. Wikin käyttö hiljaisen tiedon jakamisessa. Tapaustutkimus Tampereen kaupungin konsernihallinnossa. Pro gradu –tutkielma. Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitos. Tampereen Yliopisto. Tampere.

Willman, A. 2001. Yhteistyön ristiriitaiset puhetavat. Diskurssianalyttinen näkökulma luokanopettajien tulkintoihin yhteistyöstä. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteen tiedekunta. Oulun yliopisto. Osoitteessa <http://herkules.oulu.fi/isbn9514264053/isbn9514264053.pdf> (Luettu 24.4.2013)

Virtainlahti S., 2009. Hiljaisen tietämyksen johtaminen. Taletum. Kariston kirjapaino Oy. Hämeenlinna.